

De cohenights

literaire reisavonturen 2

De cohenights

Babet Blangé

foto omslag

Boedapest augustus 2018, burgerprotest tegen bestaand oorlogsmonument

(p. 158)

'Traveling light like we used to do'

Leonard Cohen, *Traveling light*, 2016

uitgave: Ooievaar&Blangé, Groesbeek

(c) 2020 B. Blangé en O.J. Ooievaar

alle rechten voorbehouden / all rights reserved

ISBN 9789090332789

Over het boek

Klokslag acht uur werd het podium betreden door een vrolijk huppelende opa in een keurig zwart pak die galant zijn hoed afnam. Vervolgens zette hij er meteen de vaart in en zong en speelde met zijn band de sterren van de hemel. Tijd om bij te komen kregen wij niet. Het concert leek in niets op wat wij tot dan toe hadden meegemaakt.

Ondertussen werd er op het podium onverstoorbaar doorgewerkt en het duurde tot de pauze van half tien voor wij op adem konden komen. Dachten we. Want terwijl het publiek nog verdwaasd bij de tentjes met versnaperingen stond, gingen de lichten uit en verscheen de onvermoeibare zanger al weer op het podium, deze keer met een keyboard. Struikelend probeerde iedereen in het donker zijn stoel terug te vinden.

Op een gure herfstnacht loop je weggedoken in je jas door een lege stad. Montreal. Tussen de wolkenkrabbers zijn de straten uitgestorven. Je zoekt je toevlucht in een café waar op dit uur nog licht brandt. Bekenden verwacht je hier niet. Dan klinkt er plotseling vanuit de schaduw een stem die opgetogen je naam roept. ‘Hé, Oscar and Babet! Nice to see you, how are you?’ Je bent nauwelijks gekomen van de verrassing of het café vult zich met een horde vrolijk pratende bezoekers. Tafels worden aan elkaar geschoven en in de uren die volgen ben je deelgenoot van een mysterieus pop-up feestje met de ondertoon van een samenzwering.

Dit soort ervaringen ben ik in de loop der jaren gaan zien als het ‘Leonard Cohen effect’. Op bizarre momenten duiken er vanuit het niets vrienden op. Het is, zoals een cohenfan eens tegen mij zei, een ‘life changing experience’.

Dit verslag gaat over onze belevenissen in de voetsporen van deze Canadese troubadour en (in zijn eigen woorden) ‘sincerely a friend’.

So come, my friends, be not afraid

We are so lightly here

It is in love that we are made

In love we disappear

Leonard Cohen en Sharon Robinson, Boogie Street, 2001

Voor de drie mannen in mijn hart

Met dank aan de vrienden met wie wij van Leonards teksten en muziek genieten en hebben genoten,

Oscar Ooievaar en Babet Blangé

Juni 2020

N.B. De namen en personages in dit verhaal zijn ontsproten aan het brein van de auteur, uitgezonderd de namen van enkele personen die publiekelijk bekend zijn.

Inhoud

koan

Tourkaravaan

Hydra

Epidauros

Nachtleven

Het klooster op de berg

Wallonië

Montreal

Wallonië #2

De synagoge van Westmount

Beroemde bagels

Het concert

Boedapest

Hydra #2

epiloog

Tekst bij het afscheid van Paul Blangé

koan

In een onherbergzame oostelijke landstreek vertellen de mensen elkaar het volgende verhaal.

Een arme boer werkt dag in dag uit op het land, maar hoe hard de boer ook werkt, hij kan zijn vrouw en kinderen niet voldoende te eten geven. Dus doet de boer een wens. En omdat hij een eenvoudige boer is, is ook zijn wens eenvoudig. Hij wenst dat hij geld vindt in zijn eigen huis.

De volgende dag als hij weer op het land aan het werk is, stoot zijn schop tegen iets hards in de grond. Het is een kistje met geld. De boer is heel blij. Zijn wens is vervuld. Maar plotseling betreft zijn gezicht en hij stopt het kistje terug in de aarde. 'Dit geld is niet van mij', mompelt hij. 'Ik heb het niet in mijn eigen huis gevonden.'

Die avond vertelt hij het verhaal aan zijn vrouw. Zij doet haar best om haar man te begrijpen, maar dat is moeilijk. Waarom heeft hij het geld niet meegenomen? De kinderen hebben honger en het wordt winter. Die nacht ligt zij te woelen in bed. Het probleem laat haar niet met rust. Al houdt zij zielsveel van haar man, zij is niet zo principieel als hij. Na lang piekeren weet zij een oplossing.

De volgende ochtend gaat zij naar de buurman en vraagt hem het kistje op te halen. Dan kunnen zij de inhoud delen. De buurman heeft hier wel oren

naar. Midden in de nacht begeeft hij zich naar de aangewezen plek om te graven. Het is buiten stil en donker, niemand die hem ziet. Al gauw stuit ook hij op het kistje. Maar als hij het deksel opent, schrikt hij. In plaats van geld ziet hij een kluwen kronkelende slangen.

De buurman gooit boos het deksel op de kist. 'Ik zal die vervelende pestkoppen krijgen', gromt hij. 'Ze hebben me bij de neus genomen.' En kwaad loopt hij met het kistje naar het huis van de buren. Het keukenraam staat op een kier en hij zet, reikend door de opening, het kistje binnen op tafel.

De volgende ochtend staat de boer voor dag en dauw op om aan het werk te gaan. Dan ziet hij op de keukentafel het kistje staan. 'Hé, dat is vreemd', denkt hij bij zichzelf, 'daar is dat kistje weer. Twee dagen geleden vond ik het buiten en nu staat het hier, op tafel midden in de keuken.' En hij tilt het deksel op. Het kistje is tot de rand toe gevuld met zilveren munten die glanzen in de stralen van de ochtendzon.

Verheugd roept de boer zijn vrouw uit bed. 'Nu is het geld van ons', zegt hij, 'want ik heb het in mijn eigen huis gevonden, precies zoals ik had gewenst.' Zijn vrouw is blij verrast. Over haar gesprek met de buurman rept zij niet.

Die dag gaat de boer niet naar het land en drinkt hij samen met zijn vrouw een kopje koffie. Voor het geld kopen ze zaaigoed, voedsel en kleding.

De buurman laat zich niet zien.

Elegant gekleed loopt de man door de smalle straten. Zijn tred is rustig, zijn blik opmerkzaam. Wat hij ziet vult zijn hart met vreugde. Om hem heen op de glimmende keien hebben kooplieden hun kleurige waren uitgesteld. De

geur van vers gebakken brood dringt zijn neusgaten binnen. Meisjes met gebloemde hoofddoeken en zwierige rokken slenteren gearmd langs de kleine etalages.

Vanaf een binnenplaats bereiken flarden dansmuziek zijn oor. Muzikanten repeteren een bruiloftslied. De oude melodie galmt tussen de huizen. Donkere langgerekte tonen vertellen een weemoedig verhaal. Maar al gauw zet de viool samen met de contrabas een sneller ritme in en worden de klanken vrolijk en opzwepend. Een lach en een traan. Zo is het leven in deze volkswijk.

De man geniet van de schilderachtige taferelen. Het gekrioel van mensen, de straatgeluiden, de vertrouwde melodieën. Hij slentert graag over de pleinen en door de stegen. Hij kent alle hofjes die verscholen liggen tussen de verweerde muren en hoge huizen.

Zijn passen veren op door het aanstekelijke ritme. Hij kan maar nauwelijks een huppel onderdrukken. Nee, dat zou te gek zijn, danspassen midden op straat en dat op zijn leeftijd. Maar hij houdt van de muziek die hem altijd weer ontroert en betovert. De liederen en dansen die ieder feest in deze oude buurt begeleiden. Vooral op de bruiloften gaat het er vrolijk en zelfs wild aan toe. De mannelijke gasten springen dan uitgelaten in het rond. Ze troeven elkaar af met acrobatische toeren, daartoe aangemoedigd door publiek en muzikanten. Maar ook trieste momenten komen in de muziek aan bod. De woorden en melodieën gaan over alle aspecten van het leven.

De man slaat linksaf en loopt neuriënd verder. Hij stapt onder een spitse boog door, waarna hij zich in een overkapte steeg bevindt. Het is stil tussen de oude gebouwen. Twee grote lantaarns die vanaf het witgekalkte plafond

naar beneden hangen verspreiden een zacht schijnsel. De muren weerkaatsen zijn stemgeluid. Van de dansmuziek is op deze plek niets meer te horen.

Tussen de huizenblokken door komt hij via weer een andere steeg op een plein terecht. Een brede buitentrapp voert naar een restaurant, maar hij gaat de rumoerige eetzaal niet binnen en beklimt in plaats daarvan de volgende trap. Deze leidt vanuit de hal verder omhoog naar een overloop, waar meerdere deuren op uitkomen.

Als hij de deur aan zijn rechterhand opent ziet hij zijn twee kameraden al aan de tafel zitten die in het midden van het bescheiden vertrek staat opgesteld. Het tafelblad is volledig bedekt met opengeslagen boeken en losse papieren die kriskras door elkaar liggen. Op een kleinere tafel langs een van de wanden staat een fles rode wijn met drie glazen en daarnaast prijkt een schaal met lekkernijen.

Hij stapt het vertrek binnen. Nadat de drie vrienden elkaar hartelijk hebben begroet schenkt de oudste van hen, een man met een baard en een kleine bril op zijn gebogen neus, de wijn in de glazen. Hij is een rechtsgeleerde en heeft de andere twee uitgenodigd voor dit besloten overleg. Hij maakt zich zorgen. Zijn twee oude makkers en studiegenoten vertrouwt hij. Aan hun oordeel hecht hij grote waarde. De een is filosoof, de ander taalkundige. Net als hij hebben ook zij een diepgaande kennis van de oude boeken en wetsteksten. Het wordt tijd om de dingen bij hun naam te noemen. Om zaken te bespreken en ogen te openen.

‘Het probleem is, beste vrienden’, zo steekt hij wat aarzelend van wal, ‘dat er zowel binnen als buiten onze gemeenschap geruchten de ronde doen. Geruchten over de wens van sommigen onder ons om het recht in eigen hand

te nemen. Niet iedereen is het eens met de oude regels die ons gebieden om af te wachten. Velen leven in angst. Zij voelen zich ongewenst, bedreigd en benadeeld. Achtergesteld in hun bestaan als tweederangs burger.

Het stichten van een eigen staat voor ons volk wordt door steeds meer mensen gezien als oplossing voor de problemen. Ja, de droom van een eigen land waart over de heuvels, langs dichte wouden en koude rivieren. Natuurlijk is de kans klein dat het ooit zover zal komen. Klein, om niet te zeggen uitgesloten. Maar de geruchten alleen al zijn gevaarlijk. En zij nemen hand over hand toe.’

De oude man plukt bezorgd aan zijn baard en vervolgt ‘We zullen uiteindelijk tot op het bot verdeeld raken, zoals dat in het verleden ook is gebeurd. Ons volk heeft niet geleerd van de geschiedenis. Dezelfde fouten worden opnieuw gemaakt. Om ons heen groeit de chaos.

Velen zullen de verwarring gebruiken om ons in een kwaad daglicht te stellen. De gebieden waarin wij wonen zijn nu nog rustig en de mensen zijn gastvrij. Russen, Polen, Duitsers, ieder gaat zijn eigen gang. Zigeuners zwerven ongehinderd over de vlakte. Het leven in deze afgelegen streken is zwaar, maar vredig.

Dat is niet overal zo. Verder naar het oosten heerst onrust. Het rijk van de tsaren is niet langer stabiel. Oude machten wankelen. En de gevestigde orde zal alle middelen aangrijpen om de ontevredenheid van de eigen bevolking van zich af te wentelen. Wij zullen in dit conflict worden meegezogen, wij zullen worden aangewezen als zondebok, zoals dat steeds door de geschiedenis heen is gebeurd. De eerste tekenen zijn al zichtbaar voor wie zijn ogen open heeft, vrienden.’

De oude man zwijgt bedrukt en kijkt zijn kameraden beurtelings aan. De filosoof neemt maar eens een slok van zijn wijn. ‘Ik schrik van je woorden, vriend,’ zegt hij zacht, ‘want je verwacht dat de geschiedenis zich herhaalt. En dat betekent dat wij ook deze woonplaatsen moeten verlaten, op de vlucht voor geweld.’

Zoals jullie allebei weten, neem ik de oude teksten serieus, en ook de lessen die het leven ons leert. Ons bestaan, in ballingschap, beschouw ik als een bestemming, want het is een leerschool. Het reizen en de kennismaking met de volken bij wie wij te gast zijn, verruimen ons begrip en verrijken onze geest. Door de problemen die wij hierbij tegenkomen worden wij uitgedaagd en geprikkeld.

Het is niet aan ons om dit proces af te breken. En zeker niet om de situatie met geweld te beëindigen door een eigen staat af te dwingen voor ons volk. Ook al lijkt dit de snelste weg. De oude teksten bepalen anders. Zonder respect hiervoor komen wij geen stap verder. Dan leren wij niets en blijven wij in dezelfde cirkels ronddraaien.’

De man in het elegante pak heeft tot nu toe rustig zitten luisteren, de benen over elkaar geslagen. Met zijn diepe, sonore stem formuleert hij bedachtzaam zijn woorden. ‘Ook ik zie het leven in ballingschap als een les. Reizen is mijn passie. Het zit in mijn bloed en in dat van mijn voorouders. Mocht er al een vrije wil zijn, dan moeten wij deze zoeken in de keuze om te leren en ons te ontwikkelen. Om niet stil te staan. Een stuk land met grenzen en prikkeldraad kan nooit ons doel zijn.’

‘Ja ja, dat is mooi gesproken. Jullie standpunt is duidelijk’, reageert de oudste van de drie, de rechtsgeleerde met de baard, ‘maar het blijft een

paradoxaal punt. Want zijn wij niet een volk? Een volk met een wetgeving. De wet bepaalt onze identiteit en ons dagelijks leven. De wet houdt ons bijeen.

Maar hoe kan een rechtsstelsel ooit bestaan zonder land? Een eigen grondgebied is noodzakelijk. Een staat waar de regels van kracht zijn. Met een overheid die ze handhaaft.

Want al doen wij ons uiterste best om ons aan te passen aan de volken bij wie wij te gast zijn en die de grond bezitten waarop wij leven, en al stemmen wij onze wetten naar beste vermogen af op de wetten van de landen waarin wij wonen, uiteindelijk komt het erop neer dat wij in deze wereld geen eigen staat hebben. Onze wetten zijn nergens rechtsgeldig. Officieel bestaan wij niet.'

De man in het pak nipt nadenkend van zijn wijn. 'Het zal de grootste uitdaging worden van de mensheid, vrienden. Leven zonder grondgebied, in een wereld zonder grenzen. Zullen wij menselijke wezens daartoe ooit in staat zijn?'

De filosoof buigt het hoofd. 'Ieder wezen hier op aarde heeft een territorium.' Hij doet er een tijdje het zwijgen toe.

Tenslotte gaat hij verder 'Energie kan bestaan in spirituele vorm, dat wil zeggen als intelligentie, maar ook in de vorm van materie en in alle stadia daartussen. Al die energie is onderling verbonden.

Uit de universele intelligentie kunnen zich zielen en ideeën ontwikkelen die zich al dan niet en in meerdere of mindere mate kunnen gaan uitdrukken in

de materie. Zij nemen een gedaante of vorm aan die kenbaar is in de materiële dimensie.

Zo kan een ziel in de materiële dimensie verschijnen als een levend wezen, bijvoorbeeld een mens. Het leven is een ontmoetingsplek voor deze zielen. In hun omhulsel van materie kunnen zij elkaar tegenkomen en met behulp van hun lichaam kunnen zij contact maken met elkaar.’

Er valt weer een stilte. De filosoof kijkt bedenkelijk. ‘De vraag is nu of dit leven wel zo’n succes is. Althans, of het kans heeft om voort te bestaan. Want het is precies zoals je zegt, vriend.’ En hij kijkt de man in het pak ernstig aan. ‘Zullen wij ooit in staat zijn om te leven zonder grondgebied, zonder grenzen. Je hebt met deze vraag de spijker op zijn kop geslagen.

Het probleem is namelijk, zoals ik al zei, dat ieder levend wezen een territorium heeft. Want een lichaam in de materiële wereld neemt ruimte in. Ruimte en tijd. Met andere woorden, ons bestaan als levende wezens in deze dimensie kost ruimte en tijd. En daar zit het probleem. Nu ja, daar zit ‘ons’ probleem. Want het lijkt erop dat onze ‘ruimtetijd’ beperkt is tot één planeet, de aarde.’

De filosoof zucht eens. ‘Daar komt bij, vooral wij mensen klampen ons graag aan elkaar vast. Wij willen veiligheid en zekerheid. Wij vormen families, stammen en volken. Iedere groep heeft zijn eigen gewoonten. Zijn eigen wetten. Zijn eigen land, huizen en tuinen, grenzen en hokjes.

Wij gedragen ons niet als zelfstandige vrije wezens die blijmoedig rondhuppen in hun tijdelijke bestaan, uitkijkend naar gezellige contacten.

Nee, wij klonteren angstig samen als sneeuwballen, onze omhulsels aan elkaar vast geketend in een onontwarbare kluwen. Wij leren elkaar niet kennen, daar hebben we het veel te druk voor. Druk met het afbakenen en verdedigen van ons territorium. De materie is onze gevangenis geworden, in plaats van een mogelijkheid tot ontmoeting.'

Al sprekend pakt de filosoof een boek van de tafel en opent het. Met zijn wijsvinger tikt hij tegen een van de bladzijden. 'Ik had het zojuist over samengeklonterde sneeuwballen. Hier, wisten jullie dat geen enkele simpele sneeuwvlok gelijk is aan een andere sneeuwvlok? Geen enkele.'

En hij leest voor 'Hoewel sneeuwvlokken zijn opgebouwd uit identieke symmetrische patronen, zijn zij onderling eindeloos gevarieerd, door de invloed van verschillende atmosferische omstandigheden. De symmetrie van de ijskristallen varieert van vlok tot vlok, tengevolge van defecten en natuurkrachten.'

De filosoof slaat het boek dicht. 'Weten jullie wat dit betekent? Iedere materiële vorm is uniek, door omstandigheden, afwijkingen, fouten, hoe je het maar wilt noemen. Door de invloeden van tijd en plaats.

Zo heeft ook iedere ziel een uniek lichaam. Dat lichaam, gebutst of gaaf, daarmee communiceert die specifieke ziel. Dat is zijn handtekening, zijn essentie, zijn verhaal. Door samenklonteren raakt die vorm uit beeld. De afwijkingen raken ondergesneeuwd, om het zo maar eens uit te drukken.'

'Wil je daarmee zeggen dat wij een voorbeeld moeten nemen aan een sneeuwvlok?', vraagt de oude rechtsgeleerde mismoedig. Hij is het spoor van dit betoog bijster, want filosofie is niet zijn ding.

Maar de man in het pak, die taalkundige is, veert op van zijn stoel. ‘De theorie dat symmetrie het geheim is achter de structuur van materie, ken ik van Plato. Ook in Arabische teksten en moderne wetenschappelijke en literaire werken wordt hierover geschreven. In de wiskunde is symmetrie een belangrijk principe, maar als taalkundige ben ik natuurlijk in de eerste plaats geïnteresseerd in de symmetrie van semantische en grammaticale systemen. Jouw voorbeeld van de sneeuwvlokken interpreteer ik zo, dat onze ziel zich beter kan manifesteren in een situatie van vrijheid, omdat dan de unieke vorm van het lichaam, waar de ziel de blauwdruk van is, beter tot zijn recht komt. En de vorm vertelt de inhoud.’

‘Vrienden’, zo vervolgt de taalkundige enthousiast, want hij is nu op dreef, ‘de sleutel tot het begrip van deze hele zaak zit verborgen in het woord ‘ontmoeten’. De betekenis van dit woord is, letterlijk genomen, ‘niet hoeven’. Maar ontmoeten betekent ook ‘contact maken’.

Ja ja, de morfologische structuur is de sleutel. Elke vorm vertelt een verhaal, of het nu gaat om taalvormen, om muziek, om lichamen of om welke energievorm dan ook.’ En de taalkundige kijkt tevreden om zich heen.

‘Heel fijn’, mompelt de rechtsgeleerde, die nu echt de draad is kwijtgeraakt, ‘jullie maken grote sprongen in dit denkproces, maar ik voor mij ben toch meer praktisch ingesteld.

Waar het in mijn ogen op neerkomt is de vraag, of wij, als volk, kunnen voortbestaan zonder een eigen land. Als rechtsgeleerde lijkt mij dit onmogelijk, maar wat is het alternatief? Het is een dilemma waarin geen enkele oplossing uitkomst lijkt te bieden.

Daarnaast speelt de vraag of wij het recht in eigen hand mogen nemen. Velen denken dat ons van godswege een land beloofd is en dat wij hier recht op hebben, ja dat het onze plicht is om deze belofte waar te maken. Anderen vinden dat wij niets mogen afdwingen, dat wij gestraft behoren te worden, of zelfs dat het onze bestemming is om in ballingschap te leven.

Hoe dan ook, het stichten van een staat lijkt mij persoonlijk nauwelijks uitvoerbaar en geruchten hierover zullen ons volk veel schade berokkenen.

Kortom, wij kunnen in deze situatie geen kant uit.'

De rechtsgeleerde drukt zijn bril wat vaster op zijn neus, krabt nog maar eens in zijn baard en vervolgt dan met een diepe zucht 'Jullie theorie over sneeuwvlokken en vrijheid kan ik niet volgen, die is mij te theoretisch en te zweverig.

Ik voor mij zweef niet door de lucht en ook een sneeuwvlok valt gewoonlijk naar beneden en komt vroeg of laat op de grond terecht. Of op zo'n kabel, tussen een paar van die telegraafpalen. De moderne telegrafie heeft er veel hinder van.'

Hij recht zijn rug. 'En dit, beste vrienden', gaat hij dan op kordate toon verder, 'is niet een zweverig idee van Plato, maar een bewezen natuurwet. Dit is de realiteit die wij op aarde kennen. Want hier geldt de wet van de zwaartekracht, berekend door de bekende en alom gerespecteerde wetenschapper Newton. Al had hij het dan niet over sneeuw, maar over vallende appels. Een rechtlijnig denker, die Newton, net als ik zelf en met mij vele anderen.'

De drie mannen zetten hun conversatie voort tot in de kleine uurtjes. Met regelmaat wordt er een nieuwe fles wijn aangeleverd vanuit het restaurant

beneden hen. Teksten worden opgezocht, op de tafel uitgespreid en tot in detail geanalyseerd. Boeken worden doorgebladerd. De tafel is bezaaid met papier. Verschillende standpunten worden aangehaald en van alle kanten bekeken en bekritiseerd.

Ook in de jaren daarna zouden er nog vele gesprekken en verhitte discussies volgen. Maar het zal niemand verbazen dat er ondanks de uitstekende wijn en de gedreven inzet van de drie wijze vrienden in het geheel geen oplossing gevonden werd. Zo gaat dat in het leven. De mens wikt, maar de geschiedenis volgt zijn eigen weg. Het lot lag niet in hun handen.

De tijd ging voorbij en het onwaarschijnlijke werd werkelijkheid. In de zuidelijker gelegen stad Boedapest zag een man het levenslicht die een rol zou gaan spelen in de voorspelde ontwikkelingen. Hij maakte zich sterk voor de oprichting van een Joodse staat. In zijn gedrevenheid voorzag hij geen conflicten. Wie overziet de consequenties van zijn daden? Hij was slechts een radertje in een machine.

Het idee paste in de tijdgeest en werd opgepakt door een Brits politicus die zojuist klaar was met de kolonisatie van Rhodesië. Belangrijke diplomaten en bankiers vonden het een goed initiatief. Voor de nieuwe kolonie leek onder anderen Zuid Amerika een geschikte locatie.

De Russische geheime dienst die zo zijn eigen agenda had, maakte dankbaar van de verwarring gebruik en bracht een fictief verslag in omloop van een actiegroep die de Christelijke maatschappij omver wilde werpen ten gunste van een Joodse wereldheerschappij. Volken werden tegen elkaar uitgespeeld. Pogroms teisterden Rusland en Oost-Europa en verspreidden